

lepe i jednostavne priče

David Albahari: JEDNOSTAVNOST, Rad, Znakovi pored puta, Beograd, 1988.)

Julijana matanović

Preštjeti šestu knjigu Davida Albaharija zasigurno je puno veća kritičarska greška nego što će to, u kratkom analitičkom dijelu mog prikaza, biti ponavljanje nekih, u razgovorima o Albaharijevoj prozi, često spominjanih činjenica i upotrebljanih terminoloških pokazatelja. Jer, više ne moramo uvodno isticati razlike vladajućih poetičkih koncepata u koje je »upao« Albahari objelodanivanjem svoje prve knjige, ne moramo govoriti niti o relevantnosti Albaharijeva prevodilačkog, uređivačkog i izdavačkog rada, ali ne smijemo zaboraviti, uz svu složenost i odgovornost tih ranije dodijeljenih funkcija, ponovo istaknuti autentičnost savršenog proznog iskaza i dodijeliti mu, nakon objelodanivanja »Jednostavnosti« i nove književnopratičke uloge — ulogu književnog kritičara i književnog teoretičara. Kako to? Kratka prozna forma, koja je, kao što i znamo, posljednjih godina svoju potvrdu dobila u brojnim tematskim brojevima i zasebnim knjigama a koja i jest na neki način odraz vremena u kojem živimo i u kojem dominiraju drugi mediji svojim nametljivim i zbijenim informacijama, povijesno-poetički je sada, iz pozicije zbiljskog pripovjedača, pričljivo osvjetljena kroz pet kratkih proza, naslovljenih: »Poetika kratke priče, prvi deo«, »Poetika kratke priče, drugi deo«, »Poetika kratke priče, treći deo«, »Poetika kratke priče, četvrti deo«, »Poetika kratke priče, peti deo«.

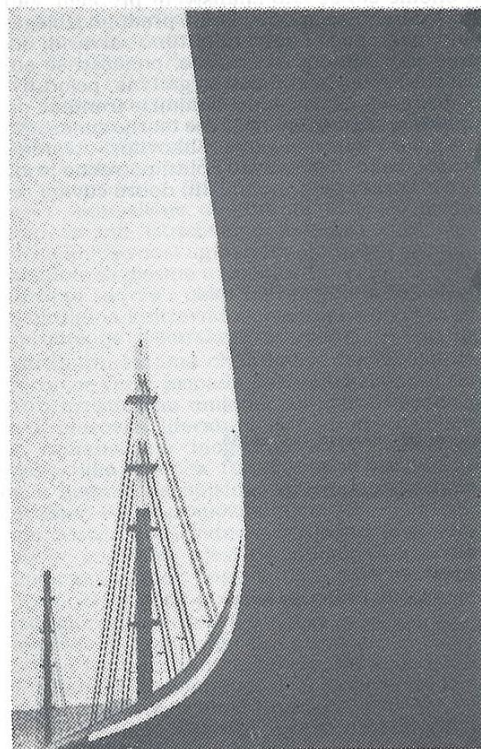
Sadržaj spomenutih naslova (posebno treći deo) upućuje — premda je opasno, u najboljem slučaju nezahvalno, donositi takove procjene — na autorovo priznanje o zaokruživanju jednog do kraja okopanog poetičkog vrta i na mogućnosti otvaranja još neobrađenog prostora pomoću novih pripovjedačkih modela. Ali, nije riječ samo o poziciji i shvaćanju jednog pripovjedača: isповijedni iskaz pokriva prvo lice množine, čime se subjektivna valorizacija prenosi na, u ovom slučaju, čitavu proznu generaciju; možda onu koju su kritičari brižno pokrivali njegovom kabanicom? Pa, »ova je priča priznanje da više ne znamo. Uništili smo postojeće pripovjedačke forme, ali nismo stvorili nove. Ova priča je priznanje da smo dospeli u čorsokak. Ponos nam ne dozvoljava da to priznamo, ali zalihe su se smanjile, književni magazini su prazni, konzerve bogatih formi ionako nisu za jelo« (92). Premda, htjeli mi to priznati ili ne, uz citirane iskaze najradije upisujemo ime Davida Albaharija, a paragraf imenujemo kao: mišljenje našeg klasika manirističkog modela književnosti o stanju mlade proze, ne smijemo to prihvatiti u potpunosti, prosto iz jednog, možemo reći i u skladu s knjigom, jednostavnog razloga: Albaharijevo priznanje ne smijemo tumačiti negativnim predznakom. Model možda i jest iscrpljen, koncept pisma jest prepoznatljiv, ali on je i u toj sličnosti svojih do sada objelodanih naslova toliko savršen da o negativnom ponavljanju uopće ne želimo govoriti. Izdvojiti ću samo neka stalna mjesta, koja Albaharijevu prozu ujedinjuju pod istim nazivnikom. Dakle, sve knjige: »Porodično vreme« (knjiga poetski intoniranog proznog izraza) iz 1973, »Sudiju Dimitrijevića« (1978), »Obične priče« (1978), »Opis smrti« (1982), »Fras u šupi« (1984) i »Jednostavnost« (1988) možemo promatrati kao pažljivo izgradnju *jedinstvenog poetičkog koncepta* na temu: detalji svakodnevice u vremenu krize književnosti i krize komunikacije uopće.

Književni genolozi bi, možda, dosadašnjih šest Albaharijevih knjiga razvrstali u pet knjiga kratkih priča i jedan roman. U pitanju je tekst »Sudija Dimitrijević«, kojeg, ipak, određujem, kao što to, uostalom, u bilješci »Običnih priča« iz iste godine i stoji, kao knjigu kratkih

proznih formi. Prisetimo se nakratko; ti su tekstovi pokazivali:

a) samostalnost u jednostavnim naslovljavanjima svake strukture (Sudija Dimitrijević odgovara na anonimni telefonski poziv, Sudija Dimitrijević i sin, Sudija Dimitrijević je gladan, Sudija Dimitrijević neodlučan...).

b) jedan naslov razrađivao je jedan događaj, naracija nije tekla kroz dijalogiziranje, akantanti nisu uspijevali ostvariti potrebnu komunikaciju, dolazilo je do preklapanja obavijesnih mlazova jer je svatko pričao svoju priču. Ali, ako ipak želimo »Sudiju Dimitrijevića« promatrati kao roman, isto imamo razloga; u tom slučaju riječ je o strukturi koja je nastala ulan-

Jovan vajdl

čavanjem samostalnih dijelova remećenjem uzročno-posljedičnog slijeda. Kada bismo tekstove složili po zahtjevima izvan književne zbilje, zaista bi to i bio roman, pogotovo što neki informanti u tekstu upućuju na cjelinu. »Kaže: ipak ćemo se razvesti. Što i čine 74 dana poslije opisanog događaja.« (Priča o razvodu bila je na »rasporedu« već ranije.)

»Obične priče«, koje su građene često na principu; jedna rečenica — jedna priča, na neki način su i komentirale »Sudiju«, dok je »Opis smrti«, barem prije »Jednostavnosti«, predstavljao ključnu knjigu, u kojoj je do potpunosti došao do izražaja »albaharijevski tip konstrukcije«. To su ta ponovljiva stalna mjesta Albaharijeve proze:

— Sumnja se u mogućnost razgovora, a to-piku početka priče, u topiku kraja, u smisao naslovljavanja (»Tigar, kojem na ledima glob«). U »Jednostavnosti« se ide još dalje: upituje se i o smislenosti književnog postupka: »Ponovio bih pitanje, ali taj postupak je toliko puta do sada korišten u literaturi i na filmu, da se odlučujem za ćutanje« (12).

— Mijenjaju se pripovjedački fokusi i spolnost nosioca narativnog tijeka. (U »Opisu« je to

npr. u priči »Mama« u knjizi »Jednostavnost« u priči »Imitacija života«.)

— Tematizira se kriza književnosti:

»Nema više pravih priča, reče otac

Molim.

Nema više pravih priča

ali

Nema više onog zbivanja, nastavi otac onog razvoja događaja, skrivenih pitanja koja vode do

razrješenja. Jedino još Borhes, da li je to Borhes?

Ne znam, rječe Stjepan.«

(»Šetnja pored reke«),

ili u »Frasu u šupi«: »Petar Handke, da li ti je to ime ili prezime?« (Petar Handke), pa u »Jednostavnosti«: »Svaki put pišem istu priču, kažem joj, svaki put pokušavam da napišem svoju nemoć da napišem priču!« (Poetika kratke priče, drugi deo).

— Tematizira se književnost općenito:

»Svaka tradicija, pomislih sklapajući oči, posle ili pre postaje najteži teret, svako njeno kršenje: dužnost umetnika. Avangarda mora da bude kratkog daha, ne postoji beskonačan krik.« (»Esej«)

— Problematizira se književna situacija i klima:

»... uverio se da je društveni položaj pisca više nego bedan; uverio se da ga čitaju jedino drugi pisci, i to uglavnom iz dva razloga: iz zljuradosti, ako mu je delo loše, i iz stvaralačke zavisti, ako mu je delo dobro...« (»Jednostavnost«, str. 60)

— Komentiraju se raniji rukopisi:

»da potanko objasnim što mi ranije nije pošlo za rukom« (»Nedovršeni rukopis« u »Opisu smrti«), ili uvodni dijelovi priče (npr. »Poetike kratke priče, drugi deo«, koji su ispisani u raznim literaturnim dijelovima iste priče koji su ispisani na razinom zbilje).

— Različito se uključuje recipijent: prazan prostor u »Nedovršenom rukopisu«, ili upiti: »Ko je ovde pisac, tko čitalac, a tko junaci«, u priči »Pokušaj opisa smrti Rubeana Rubenovića bivšeg trgovca štofovima«. U knjizi »Jednostavnosti« (posebno četvrtu dijelu »Poetike kratke priče«) to je stvaranje utiska o Albaharijevom ispitivanju čitalačkog tržišta kroz različite primatelje književnosti: znatiželjnog čitaoca, prodavačicu u trafici ili književnog kritičara: »KNJIŽEVNI KRITIČAR: Sve se raspada u Albaharijevoj prozi — struktura, fabula, jezik. Fragment je koherentan, ali samo zbog toga što je ukočen, zamrznut, sleden u svom mirovanju.« (str. 125)

— opisuje se proces nastajanja priče

— I dalje je, u »Jednostavnosti«, prisutno razmišljanje o krizi komunikacije, riječima: »A onda je netko telefonirao i rekao da je on umro, i reči su odjednom postale sasvim nevažne.« (141)

— Ističe se tzv. »razina litararne zbilje«:

»Da, kaže Miloš Komadina, ta je zbilja veliki problem.

— Jeste, slaže se Svetislav Basara.

Mihajlo Pantić potvrđuje, Predrag Marković takođe.

Svi smo veoma zamišljeni.« (58)

— itd.

I dalje krajnje minimalizirajući rečenicu, potencirajući još uvijek ekspresivnu funkciju jezika (kaže mi, kažem joj), odabirući »sitnice« kao motive za izgradnju izrazito poetiziranih tekstova (»Dugmad«), držeći i dalje čitatelja u napetosti specifičnom organizacijom pripovijednog iskaza (»Moja žena tiho jeca«), upisujući u tekst svoje poetičke roditelje, kako bi to jednom rekao Maković: »Ovo mi liči na početak iscrpljujućih bračnih rasprava iz priča i romana Džona Apdajka«, Albahari je i šesti put, zaključujem, naslućujući promjenu, istakao tako uspešne priče, uvijek, kao što smo mogli vidjeti, bliske tematski i bliske kompozicijski, a nikada ne ponovljene. Ako, ipak, želite uz opis njegove proze uključiti i imenicu »ponavljanje«, proširite onda rečenicu iskazom: »rijetko tko to čini tako dobro«. Složimo li se da u vrednovanju književnog djela postoje dva suda: sud do kojega se došlo razmišljanjem i analizom, te sud do kojega se došlo osjećajnošću — ocjenjivanje »Jednostavnosti« uključiti će oba: ZAISTA JE DANAS MALO TAKO LIJEPIH I TAKO JEDNOSTAVNIH PRIČA.